

УДК 37.1

О. О. АДАМЕНКО

м. Миколаїв, Україна

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІСТИЧНОЇ ПЕДАГОГІКИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розкриваються шляхи оволодіння педагогічною майстерністю вчителями початкових класів в контексті гуманістичної спадщини В. О. Сухомлинського.

Ключові слова: гуманізм, педагогічна взаємодія, педагогічні здібності, педагогічна майстерність, професіоналізм.

Постановка проблеми. В умовах оновлення національної школи місія вчителя особлива. Він має бути активним організатором, наполегливим, вміти володіти собою і впливати на інших таким чином, щоб кожен учень усвідомлював себе як громадянина, як хранителя духу народу, його ідей, його багатств і цінностей, його неминутої величі. Вирішальна роль у розв'язанні стратегічних завдань розвитку українського суспільства – формування всеобщого гармонійного розвитку й виховання кожного його члена об'єктивно належить працівникам освітянської сфери. Отже, з урахуванням цієї обставини значно підвищуються вимоги до вчителів-вихователів. Якщо впродовж попередніх століть учителство займалося в основному дидактичною сферою, то нині на перший план виступає виховне завдання, а передусім необхідність формування морально-духовних цінностей юної особистості. У зв'язку з цим, надзвичайно важливим і корисним є досвід діяльності видатного педагога-просвітителя Василя Олександровича Сухомлинського. Використання здобутків його творчої праці допомагає сучасним вчителям досягти високого рівня професійної майстерності, зберігаючи та примножуючи безцінний скарб педагогічної мудрості науковця. Педагогічна концепція В.О. Сухомлинського поклала початок новій філософії взаємин педагога зі світом, філософії високої цінності та унікальності кожної людини та її розвитку. Важливість кола проблем, що розглядає видатний педагог-гуманіст, важко переоцінити. Однією з них є формування педагогічної майстерності вчителя початкових класів.

Актуальність дослідження. Проблемі формування педагогічної майстерності вчителя початкових класів в контексті спадщини В.О. Сухомлинського надається особливого значення такими науковцями: М. Антонець, Л. Бондар, Є. Бондаревська, В. Буряк, В.М. Гриньова, В. Заг-

в'язинський, І. Зязюн, Н. Тарасевич, В. Кан-Калик, В. Омеляненко, І. Раченко, В. Радул, в їх роботах висвітлюються різні аспекти педагогічної майстерності вчителя.

Необхідно зауважити, що у процесі розв'язання завдань всеобщого гармонійного розвитку підростаючого покоління з урахуванням специфіки сучасного соціально-економічного розвитку українського суспільства спостерігається протиріччя між наявністю значного науково-практичного доробку педагогів-учених, серед яких видатне місце займає педагогічна система В.О. Сухомлинського, і недостатньо глибоким осмисленням майбутніми вчителями початкових класів сутності цих надбань.

Подолання протиріччя спонукає до переосмислення, переоцінки наукової спадщини педагогів-науковців і вчителів-практиків, передусім значного доробку В.О. Сухомлинського, по-перше, з точки зору їх творчого використання у системі підготовки вчительських кадрів з метою формування наукового підґрунтя для становлення професіоналізму педагогів і, по-друге, окреслення шляхів і засобів зростання та зміцнення професіоналізму вчителів початкових класів.

Мета статті – розкрити напрями творчого використання науково-практичного досвіду В.О. Сухомлинського в системі формування педагогічної майстерності вчителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. У діяльності вчителя професіоналізм вимірюється рівнем педагогічної майстерності. Практика роботи педагогічних навчальних закладів з формування професійної майстерності вчителя переконує, що в умовах відродження національної школи, культури та самосвідомості народу вчитель, як творча особистість робить педагогічний процес живим, багатогранним. Тому і нині зразком високоекспективного вирішення проблеми формування педагогічної майстер-

ності є гуманістична діяльність В.О. Сухомлинського.

Педагогічний такт В.О. Сухомлинський розглядав як неодмінну умову ефективності педагогічних впливів. У своїй статті В. Буряк відмічав: «Він спирався на внутрішні духовні сили школяра, на його активне ставлення до дійсності, прагнув визначати той психологічний стан, на якому базуються стосунки між учителем і учнем» [2, с. 5].

Одна з особливостей педагогічної праці, на думку В.О. Сухомлинського, заключається у тому, що вона має берегти маленьку дитину. Ця специфічна особливість потребує від учителя найвищого рівня володіння педагогічною майстерністю. У своїй роботі «Як виховати справжню людину» він, узагальнюючи досвід виховної роботи з учнями, переконливо й наочно відмічає: «Працю вчителя неможливо ні з чим порівняти та зіставити. Ткач уже за годину бачить наслідки своїх клопотів, сталевар за декілька годин радіє вогняному потоку металу – це вершина його мрії; плугатар, сіяч, хлібороб за декілька місяців милується колоссям та горсткою зерна, зрошеного в полі... Натомість учитель має працювати роки, щоб побачити предмет власного творіння... Щохвилини, щоміті вчитель має бачити кожного з тридцяти або сорока своїх вихованців, знати, що він в цей момент думає, чим наповнена його душа, які прикорості та образи турбують його» [4, с. 171].

Професійна самостійність і творча активність вчителя виступають як лаконічне завершення процесу формування вчителя – майстра педагогічної справи. Василь Олександрович дає пораду вчителю-початківцю: все життя збагачувати власну педагогічну і психологічну культуру, щомісяця поповнювати домашню бібліотеку трьома книгами, одна з яких – «про душу дитини». Для людини, яка зробила свій вибір на користь педагогічної діяльності, найбільш важливими є спрямованість на всебічний розвиток дитини.

Також В.О.Сухомлинський підкреслював, що в школі не має бути жодного педагога, якого би праця вчителя обтяжувала: «...Вчителю треба мати величезний талант людинолюбства та безмежної любові до власної праці і, передусім, до дітей, щоб на довгі роки зберегти бадьорість духу, ясність розуму, свіжість вражень, сприйнятливість почуттів, а без цих якостей праця педагога перетворюється на муку» [4, с. 172].

Щодо формування професійної майстерності вчителя Л.С. Бондар у своїй статті зазначала: «Що особа вчителя надзвичайно багатогранна, і у кожному конкретному випадку виявляються ті чи інші цінні моменти. Саме вчитель поєднує в собі дві спеціальності. Він має бути фахівцем не лише з того предмета, який викладає, а й педагогом-вихователем, тобто поєднувати в собі майстерність викладача і вихователя» [1, с. 48]. Тому саме вчитель, навчаючи має не лише передавати учням знання, а й прищеплювати гуманні ідеали, пробуджувати потребу до суспільно-корисної діяльності, виховувати активну позицію.

Учительська професія, зазначав В.О. Сухомлинський, – особлива, її не можна порівняти ні з якою іншою: «...це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється» [3, с. 421].

Для розв'язання проблем формування педагогічної майстерності дуже важливим є цілеспрямоване звернення й використання творчої спадщини та науково-практичного досвіду В.О. Сухомлинського. Теоретична спадщина видатного педагога – це струнка й послідовна система поглядів на педагогічну майстерність учителя як складову його загальної культури. В.О.Сухомлинський виділяв такі складові педагогічної майстерності:

- **гуманізм** – ставлення до дитини як до найвищої цінності, яке проявляється педагога через наявність доброти, любові, милосердя, чутливості;
- **педагогічні здібності** – комунікаційність, інтуїція, переконання, оптимізм, здатність до творчості;
- **педагогічна взаємодія** – професійний такт учителя, культура мовлення та спілкування з учнями, врахування психофізіологічних властивостей дитини.

Процес формування професійної майстерності вчителя початкових класів – двосторонній, бо перебуває під зовнішнім впливом і внутрішньою діяльністю особистості. І основою для розвитку самовдосконалення є самоаналіз роботи. Адже вміння робити самоаналіз – це показник педагогічної праці вчителя, його педагогічної культури.

Як бачимо, педагогічна майстерність – це дуже складне багатогранне поняття, яке містить у собі різні складові: індивідуальні особливості педагога, його здатність до спілкування, використання передових методик та ін.

Василь Олександрович підкреслював, що завдання вчителя у тому, щоб використати з

досвіду інших усе те, що органічно притаманне його індивідуальності, у виробленні свого алгоритму. Відводячи важливу роль реалізації цього положення, В.О. Сухомлинський пропонував формувати стосунки в учнівському колективі на основі взаємної вимогливості, через справжню дружбу і товариськість.

Майстерність і мистецтво виховання всебічно розвиненої особистості, учив В.О. Сухомлинський, полягає в умінні педагога відкрити абсолютно перед кожною, навіть перед найнеблагополучнішою, найважчою в інтелектуальному розвитку дитиною, ті сфери її духовності, де вона може досягти вершини, проявити себе, заявити про себе, черпати сили з джерела людської гідності, почувати себе не обділеною, а духовно багатою.

Проблема формування педагогічної майстерності майбутніх педагогів, яку досліджував В.О. Сухомлинський, є дуже близькою і актуальною для професорсько-викладацького колективу МНУ ім. В.О. Сухомлинського.

В першу чергу, це пошук нових форм і методів, які б сприяли формуванню високого рівня майстерності виховання та навчання студентів – майбутніх вчителів, щоб вони стали людьми високої громадянської та активної позиції.

Науково-педагогічна спадщина В.О. Сухомлинського є багатовимірним і складним явищем, а отже можливі досить різні підходи до її осмислення та інтерпретації.

Проте практика професійної підготовки педагога, як у вищій школі, так і в системі підвищення кваліфікації учителя довела велику життезадатність спадщини В.О. Сухомлинського для її творчого використання. Даний напрямок роботи має стати одним з найважливіших у системі підготовки вчителя початкових класів, тому як в основу покладено філософію великої цінності та унікальності людини.

І тому, виникла потреба у розробці спецкурсу «В.О. Сухомлинський майбутньому вчителю» для підготовки вчителів початкових класів. В ньому подано робочу програму, курс лекцій, семінарських, індивідуальних занять та індивідуально-дослідних завдань.

Запропонована програма спецкурсу надасть кожному студенту МНУ імені В.О. Сухомлинського невичерпні знання життєвого та творчого шляху великого педагога, а також допоможе забезпечити у майбутніх вчителів початкових класів розвиток та формування професійних якостей, здібностей, умінь і навичок.

Мета спецкурсу:

познайомити студентів з теоретичними та практичними аспектами системи педагогічних поглядів видатного педагога, що стосуються проблеми виховання учнів початкової школи;

- розвинути в майбутніх педагогів навички працювати з творами В.О. Сухомлинського як першоджерелами знань;
- забезпечити у майбутніх вчителів початкових класів розвиток та формування професійно значущих якостей, здібностей, умінь та навичок;
- виробити практичні уміння аналізу творів художньої педагогіки В.О. Сухомлинського, що присвячені темі виховання.

Завдання спецкурсу:

1. Усвідомити сутність особистості вчителя.
2. Формувати у студентів потребу професійного розвитку.
3. Засвоїти та розвити елементи педагогічної техніки.
4. Засвоїти педагогічні технології, розроблені та описані В.О. Сухомлинським щодо формування розумового, морального, естетичного та фізичного виховання учнів початкових класів.
5. Озбройтися конкретними знаннями, уміннями і навичками, необхідними педагогу для самостійного конструювання і організації навчально-виховного процесу.
6. Сприяти подальшому формуванню педагогічної позиції та розвитку творчого потенціалу.
7. Розвинути педагогічну майстерність майбутнього вчителя початкової школи.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**:

1. Етапи життєвого та творчого шляху В.О. Сухомлинського.
2. Напрями використання спадщини видатного педагога, щодо формування розумових, моральних, фізичних та естетичних якостей дітей молодшого шкільного віку.
3. Форми впровадження спадщини В.О. Сухомлинського в навчально-виховний процес.

Спецкурс покликаний підготувати вчителя початкової школи, який був би здатний на високому професійному рівні самостійно та творчо користуватися педагогічними технологіями виховання учнів початкової школи.

Доречним було б відзначити те, що спецкурс «В.О. Сухомлинський майбутньому вчителю» було побудовано на принципі реалізації теоретичних ідей у практиці роботи сучасного викладача університету, змісту та методів навчання, виховання та розвитку студентів педагогічних спеціальностей. З огляду на це, даний спецкурс буде корисним для керівників педа-

гогічних кафедр, викладачів та студентів вищих навчальних закладів освіти, науковців, які досліджують науково-педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського та її використання у розвитку вітчизняної вищої школи.

Висновки. Творчий внесок одного з найвидатніших педагогів ХХ століття В.О. Сухомлинського в освітню справу важко переоцінити. Його твори є натхненням й орієнтиром для кожного педагога. І тому, аналіз теоретичної спадщини видатного педагога дає підстави стверджувати, що він глибоко дослідив професію вчителя, її особливості. Василь Олександрович обґрутував концепцію формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя і сформулював умови його ефективної роботи. Заслуга В.О. Сухомлинського полягає у тому, що він розкрив сутність педагогічної

майстерності і показав, як багато вчителеві потрібно мудрості, душевності, щирості, щоб у кожній дитині бачити особистість, щоб радіти її постійному розвитку і вдосконаленню. У цій радості – сутність педагогічної праці.

Література:

1. Бондар Л.С. Педагогічна культура вчителя як основа його професійної компетентності у творчій спадщині В.О.Сухомлинського / Л.С. Бондар // Педагогіка і психологія. — 2006. — №3. — С. 13 — 18.
2. Буряк В.С. Питання педагогічної майстерності в теорії і практиці В.О. Сухомлинського / В.С. Буряк // Рідна школа. — 2004. — №3. — С. 3 — 6.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. / В.О.Сухомлинський// — К.: Рад. Школа, 1976. — Т.2. — С. 421.
4. Сухомлинський В.О. Как воспитать настоящего человека /В.О.Сухомлинський //.— К., 1975. — С. 171- 172.

АДАМЕНКО О. А.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В КОНТЕКСТЕ ГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПЕДАГОГИКИ В. А. СУХОМЛИНСКОГО

В статье раскрываются пути освоения педагогического мастерства учителями начальных классов в контексте гуманистического наследия В.А. Сухомлинского.

Ключевые слова: гуманизм, педагогическое взаимодействие, педагогические способности, педагогическое мастерство, профессионализм.

ADAMENKO O.O.

PEDAGOGICAL SKILLS OF PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF V.O. SUKHOMLINSKYI HUMANISTIC PEDAGOGY

The article reveals the ways of development of primary school teachers' pedagogical skills in the context of V. O. Sukhomlinskyi humanistic heritage.

Keywords: humanism, teacher interaction, pedagogical skills, pedagogical abilities, professionalism.

УДК 378.147

А. А. ТИМЧЕНКО

м. Миколаїв, Україна

**РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ВДОСКОНАЛЕННІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

У статті розкривається роль педагогічної практики як важливої складової вдосконалення педагогічної майстерності майбутнього вчителя. Визначено основні рівні оволодіння педагогічною майстерністю.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічні здібності, професійна компетентність, педагогічна практика, педагогічна задача.

Постановка проблеми. Питання вдосконалення педагогічної майстерності майбутнього вчителя було і залишається актуальним. Демократичні процеси в країні вимагають використання нових методів підготовки вчителя, покликаного втілювати в життя основи якісних змін вітчизняної системи освіти. Перед педагогічною системою особливо гостро посталася проблема вдосконалення роботи педагогічних

університетів з підготовки майбутніх педагогів з високим рівнем професіоналізму, творчої активності, які відповідально ставилися б до результатів свого навчання та підготовки до майбутньої професійної діяльності. Важливе значення у становленні професійної майстерності майбутніх учителів відіграє педагогічна практика. Вона дозволяє пов'язати теоретичне навчання з їх практичною діяльністю по вико-